

Шевченко Сергій Олексійович

завідувач кафедри управління
та адміністрування, доктор наук
з державного управління, професор

Сидоренко Наталія Сергіївна

кандидат наук з державного управління, доцент
кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Визначення терміна «державна таємниця» у законодавчих актах ряду держав дуже різні. Згідно з Законом України «Про державну таємницю» (ст. 1), державна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки, охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою [1, с. 22].

Велику суспільну небезпеку в сфері державної таємниці представляють наступні загрози, а саме: втрата таємної інформації та її викривлення; несанкціоноване користування таємною інформацією; використання таємних інформаційних ресурсів зі злочинною метою. Вони мають серйозні наслідки, які вимагають оцінки з позиції забезпечення національних інтересів. Завжди існує загроза, що система захисту таємної інформації не дасть бажаних результатів, її буде використано у злочинних цілях. Надання суспільним відносинам у сфері охорони державної таємниці процесуального характеру дозволяє певною мірою подолати вказану загрозу, створити організаційно-правовий механізм впливу на соціальні процеси [4, с. 33].

Досягнення максимальної гарантованості собі та своїм близьким від загрози нападу з боку суб'єкта насильницьких дій, прерогатива реалізації інтересів безпеки щодо інших груп інтересів визначається умовами об'єктивного і суб'єктивного походження. Широта варіацій інтересів безпеки зумовлює складність процесів моделювання систем їх реалізації сферами соціальної активності, її організаційними формами: оборона; економіка; наука; техніка; міжнародні відносини; державна безпека; охорона громадського порядку. Це підтверджує положення ст. 8 «Інформація, що може бути віднесена до державної таємниці» Закону України «Про державну таємницю» [3].

До умов забезпечення державної таємниці можна віднести матеріальні (людські, фінансові, енергетичні, інформаційні) ресурси та засоби, духовне і моральне забезпечення, ідеологічне обґрунтування. Механізм нейтралізації загроз безпеки включає визначення умов та засобів, шляхів і методів, консолідацію сил та ресурсів на відповідні дії, організацію і забезпечення їх засобами управління, результатом використання якого має стати нейтралізація загрози чи ліквідація негативних наслідків, що призвели до порушення національної безпеки державної таємниці. Загроза державній таємниці становить сукупність дестабілізуючих відповідну систему факторів, характер яких визначає небезпеку покладання краю шкоди інтересам безпеки. Складові інформаційного ресурсу є предметом впливу дії чи події, яка може призвести до руйнування, пошкодження зв'язків у сфері спеціалізованої охоронної діяльності держави, спрямуванням котрої є забезпечення безпеки суспільства, окремих сторін його життя [4, с.150].

Державна таємниця у аспекті національної безпеки – це система примусових заходів державного регулювання, які набирають форм, що відповідають законам суспільного життя, умовам і завданням суб'єкта управління. Це дає можливість розглядати державну таємницю як модель механізму управління, об'єктом дії якого є соціальні процеси, що відбуваються у сфері національної безпеки. Система державної таємниці повинна бути представлена організаційно-функціональними утвореннями, що компетентні діяти у відповідній сфері, використовуючи специфічні для правоохоронних органів заходи, спрямуванням яких є: захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України, законних інтересів держави і прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб; запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління й економіки, інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу національній безпеці України [5, с. 96].

Державна таємниця є невід'ємною частиною системи безпеки, основним засобом

оборони соціуму від протиправних посягань на життєво важливі інтереси. Тому вона завжди повинна бути підкріплена системою силових заходів. Державна таємниця – це одна із складових реакції суб'єкта на загрозу заподіяння йому шкоди. У протиправному втручанні та протидії останньому можна виділити чотири стадії, а саме: передуюча втручання; втручання; подолання втручання; після подолання втручання. Оперативне реагування на виникнення загроз та їх подолання є головними завданнями суб'єктів, що здійснюють правоохоронну діяльність у сфері державної таємниці.

Порушення інтересів безпеки, суспільних відносин у сфері державної таємниці – це процеси розв'язання соціальних проблем, суперечностей протиправними шляхами і методами. Головна ознака даних методів – загроза, тобто застосування певним суб'єктом засобів боротьби щодо інших з метою збереження або здобуття політичного та економічного панування, певних прав чи привілеїв.

Поняття державної таємниці сьогодні, на відміну від попередніх часів, конкретно закріплене відповідним законодавством. Визначена і правова база діяльності спецслужби у вирішенні цих проблем.

Зміни у житті суспільства висувають і нові стандарти захисту інформації державної важливості. Суттєво змінилося саме поняття об'єкта такого захисту, змінився круг відомостей, що заборонені для розголошення.

При розробці нормативно-правової бази, яка регламентує інформаційну сферу, Україна врахувала досвід розвинутих країн, визначившись у тому, що національні інтереси держави передбачають і забезпечення повною мірою конституційних прав громадян на свободу отримання, збереження та розповсюдження інформації.

Розголошення державної таємниці – це діяння (дія або бездіяльність) особи, в результаті якого таємна, цілком таємна або особливої важливості інформація, що становить державну таємницю і яка їй довірена або стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, була сприйнята сторонніми особами (тобто тими, хто не допущений до розголошеної інформації).

Розголошення передбачає як умисну, так і необережну форму вини та може вчинятися шляхом дії і бездіяльності.

В останні роки розголошення відомостей, що містять державну таємницю, стає більш небезпечним у зв'язку з використанням можливостей радіо, телебачення, друкованих ЗМІ та Інтернету. При цьому, є випадки втрати (викрадення) магнітних носіїв інформації, що у подальшому використовуються як джерело для розголошення державної таємниці у мережі Інтернету або в ЗМІ.

Крім цього, передбачений спеціальний суб'єкт злочину вчинення цих злочинів військовослужбовцями або військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів, якщо ці відомості їм стали відомі під час проходження військової служби або зазначених вище зборів [2].

Державні правоохоронні установи у різних країнах світу утворюють спеціалізовані підрозділи, кількість яких постійно зростає, для збирання та аналізу так званих «електронних» чи «комп'ютерних» доказів. Цю функцію також виконують численні спеціальні лабораторії судової експертизи. Досвід багатьох країн свідчить, що комп'ютерні злочини мають розслідуватись лише тими підрозділами чи співробітниками правоохоронних органів, які мають спеціальні навички для ведення таких справ та пройшли відповідну підготовку.

Таким чином, охорона державної таємниці в Україні має свої особливості. На підставі аналізу статистичних даних та матеріалів слідчої і судової практики можна зробити висновки про те, що масштаби збитків окремих злочинів для національних та державних інтересів України можуть стати катастрофічними.

Отже, на підставі зазначених сутнісних ознак державною таємницею є віднесені до неї у встановленому законом порядку відомості у життєво важливих сферах держави, які підлягають охороні державою, розголошення яких може завдати шкоди її національній безпеці.

1. Єрмоленко В. Інформація, як об'єкт цивільного обороту // Юридична Україна. – 2004. – № 6. – С. 21 – 28. ISBN 966-7332-13-6.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25 – 26. – Ст. 131.

3. Про державну таємницю: Закон України від 21.04.1994р., із змінами і доповненнями від 21.05.2008р. № 27 – 28. – Ст. 252 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

4. Соснін О. В. *Інформаційні відносини та технології. Забезпечення інформаційної безпеки держави: теоретичний дискурс* // Стратегічна панорама. – 2004. – № 2. – С. 149 – 154.

5. Слівак В. М. *Держава і право: Юридичні політичні науки: збірник наукових праць*. – Київ: Інститут держави і права ім. Корещького В. М. НАН України. – 2009. – № 45. – С. 96 – 101.